

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วง 40 ปี ของการพัฒนาสังคมไทยภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 - 8 (พ.ศ. 2504 - 2544) ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยนานัปการ รวมถึงการนำสังคมไปสู่การเผชิญกับปัญหาที่เป็นผลจากการพัฒนาดังกล่าว ดังที่คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2544) ได้สรุปปัญหาของการพัฒนาที่ผ่านมาไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ว่า “จากการประเมินผลการพัฒนาในช่วง 4 ทศวรรษที่ผ่านมา ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการพัฒนาที่ขาดสมดุล โดยประสบความสำเร็จเฉพาะในเชิงปริมาณ แต่ขาดความสมดุลด้านคุณภาพ จุดอ่อนของการพัฒนาที่สำคัญ คือ ระบบบริหารทางเศรษฐกิจ การเมือง และราชการยังเป็นการรวมศูนย์อำนาจและขาดประสิทธิภาพ ระบบกฎหมายล้าสมัย นำไปสู่ปัญหาเรื้อรังของประเทศ คือ การทุจริตประพทุติ มิชอบที่เกิดขึ้นทั้งในภาคราชการและในภาคธุรกิจเอกชน ขณะเดียวกันคุณภาพการศึกษาของคนไทยยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร ไม่สามารถปรับตัวรู้เท่าทันวิทยาการสมัยใหม่ ทั้งฐานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีของไทยอ่อนแอ ไม่เอื้อต่อการพัฒนานวัตกรรม รวมทั้งความสามารถในการบริหารจัดการธุรกิจยังด้อยประสิทธิภาพ จึงส่งผลให้ขีดความสามารถในการแข่งขันของไทยลดลงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ความเหลื่อมล้ำของการกระจายรายได้ ความยากจน และความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่รุนแรงขึ้น ได้สร้างความขัดแย้งในสังคมมากขึ้น นอกจากนี้ความอ่อนแอของสังคมไทยที่ตกอยู่ในกระแสวัตถุนิยม ได้ก่อให้เกิดปัญหาทางศีลธรรมและปัญหาสังคมมากขึ้นด้วย”

สภาพของปัญหาดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงความล้มเหลวของการพัฒนาสังคมและประเทศในเชิงโครงสร้างที่ขาดการวางรากฐานทางความคิด และการจัดระบบทางสังคมที่ถูกต้องและ เหมาะสม มุ่งเน้นการพัฒนาเชิงเศรษฐกิจ วัตถุ และเทคโนโลยี สนับสนุนกระแสวัตถุนิยมและบริโภคนิยมที่เอารัดเอาเปรียบต่อสิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ รวมถึงความสัมพันธ์แบบรวมศูนย์อำนาจและการแข่งขันช่วงชิงความก้าวหน้าและความสำเร็จทางเศรษฐกิจ ส่งผลให้เกิดการสร้างความคิดความรู้สึกและการกระทำของมนุษย์ที่แปลกแยกระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน และมนุษย์กับธรรมชาติรอบตัว จนนำมาสู่วิกฤตการณ์ความขัดแย้งอย่างรุนแรง ทำลายสันติภาพและความสงบสุขของผู้คนในสังคม

อย่างไรก็ตาม วิกฤตการณ์ดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นเป็นปัญหาเฉพาะด้านหรืออยู่ที่สาระทางความคิดของเรื่องนั้น ๆ เช่น การเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา จิตวิทยา สุขภาพ หรือสิ่งแวดล้อม หากแต่ปัญหาทั้งหลายเป็นตัวสะท้อนให้เห็นถึงสาเหตุของวิกฤตการณ์อยู่ที่วิถีคิดหรือกระบวนทัศน์ของคนไทยที่มีต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ด้วยทัศนะของคนไทยที่มีต่อ “ความจริง” (Reality) ตามธรรมชาติได้เกิดความคลาดเคลื่อนบิดเบือนไปจากความเป็นจริง แล้วไปกำหนดระบบคิดและการจัดการที่มนุษย์มีต่อสรรพสิ่งทั้งหลายรอบตัวให้เกิดความผิดพลาดและบิดเบือนติดตามไปด้วย (ประเวศ วะสี, 2545; พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2536; อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2544) นำมาสู่การปฏิบัติต่อกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ และมนุษย์กับธรรมชาติที่เป็นปัญหาต่อกัน เกิดเป็นทางตันของการพัฒนาที่เป็นวิกฤตการณ์ของมนุษยชาติและโลกทั้งหมด อันแก้ไขได้ยากหากไม่มีการเปลี่ยนย้ายวิถีคิดหรือกระบวนทัศน์ในการมองหาความจริงแบบใหม่

กระบวนทัศน์หรือความเห็นผิดสำคัญที่นำไปสู่วิกฤตการณ์ปัจจุบันคือวิถีคิดแบบแปลกแยก (เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2539; ประเวศ วะสี, 2545; พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2536; อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2544) วิถีคิดดังกล่าวได้ครอบงำอารยธรรมของมนุษย์ปัจจุบัน ส่งเสริมให้มนุษย์มีมุมมองต่อการดำเนินชีวิตที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1) การมองเพื่อนมนุษย์ไม่เป็นเพื่อนมนุษย์ คนไม่มองคนในความเป็นภาวะที่ร่วมกัน แต่มองแบบแบ่งแยกออกไปว่ามนุษย์พวกโน้น พวกนี้ มีตัวกำหนดแบ่งแยกต่าง ๆ เกิดขึ้นอย่างมากมายในสังคม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2536 : 8) วิถีคิดเช่นนี้ทำให้เชื่อในเรื่องการแข่งขันของมนุษย์กับมนุษย์กลุ่มอื่น การแสวงหากำไร การเอาใจเอาเปรียบทางเศรษฐกิจ สร้างสัมพันธภาพแบบแย่งชิง (เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2539; ประเวศ วะสี, 2544) และเชื่อในหลักวิวัฒนาการที่ว่าด้วยการดำรงอยู่ของผู้ที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งก็คือหลักที่ว่าผู้ชนะเท่านั้นที่มีสิทธิ์ดำรงอยู่ วางอยู่บนพื้นฐานความเชื่อเรื่องความเหนือกว่าของวัฒนธรรมยุโรปและอเมริกาต่อวัฒนธรรมไทย และตะวันออก และหลักการรวมศูนย์อำนาจมีระบบราชการขนาดใหญ่แยกออกจากการให้ประชาชนมีส่วนร่วมที่แท้จริงและให้ความสำคัญต่อบทบาทของผู้ชายแทนที่การปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกับผู้หญิง

2) การมองตัวมนุษย์เองแตกต่างหากจากธรรมชาติ โดยมีฐานะที่จะไปเป็นเจ้าของผู้ครอบครองพิชิตธรรมชาติและจัดการกับธรรมชาติตามความปรารถนาของตน เชื่อในเรื่องการเป็นนายเหนือธรรมชาติ เชื่อในเรื่องมนุษย์เป็นศูนย์กลางของโลกและสังคม (เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2539; พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2536; อรศรี งามวิทยาพงศ์, 2544) ความเชื่อและวิถีคิดดังกล่าวทำให้มนุษย์ไม่สามารถอยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างพึ่งพิงกันอีกต่อไป

3) การมองความสุขว่าเกิดจากการมีวัตถุที่จะบำรุงบำเรอตนให้เต็มที่ โดยเข้าใจว่ามนุษย์จะมีความสุขได้ต่อเมื่อมีวัตถุเสพบำเรอตนให้มากที่สุด ปฏิเสธความสำคัญของโลกทางจิต-วิญญาณและการพัฒนาจิตใจที่ดีงาม (เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2539; พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2536)

เมื่อเห็นว่าวิธีคิดหรือกระบวนทัศน์เหล่านี้เป็นรากเหง้าของปัญหาในสังคมปัจจุบัน จึงนำไปสู่การสร้างเสริมวิธีคิดหรือกระบวนทัศน์ใหม่ที่สามารถทำลายความแปลกแยกและส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ถูกต้องระหว่างเพื่อนมนุษย์ด้วยกันและมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม เพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขต่อไป ซึ่งก็คือการมองโลกอย่างเป็นองค์รวม ไม่แยกส่วน (เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2539; พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2536; อรศรี งามวิทย์พวง, 2544) มองว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งอยู่ในระบบความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัยของธรรมชาติที่ทุกส่วนส่งผลกระทบต่อกัน จึงต้องทำการที่เกื้อกูลประสานกลมกลืนกัน เพื่อให้เกิดผลดีในการอยู่ร่วมกัน มีความเชื่อว่าสังคมคือการดำรงอยู่ของกลุ่มชนที่ไม่อาจจะแยกออกจากกันได้ เชื่อในเรื่องของการร่วมมือและการประสานประโยชน์ การประสานเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับธรรมชาติ และมีความเคารพต่อโลกและธรรมชาติ มีความเชื่อในเรื่องความเท่าเทียมและความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีความเชื่อในเรื่องการกระจายอำนาจและประชาธิปไตย เน้นถึงความสำคัญของจิตวิญญาณและความเสมอภาคทางเพศ (เทียนชัย วงศ์ชัยสุวรรณ, 2539) จะเห็นว่าวิธีคิดดังกล่าวนี้จะดำเนินไปด้วยดีหากมีหลักการเกื้อกูลหรือเอื้ออาทรต่อกันเป็นหัวใจสำคัญของการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างกลไกการสร้างเสริมวิธีคิดแบบองค์รวม (ประเวศ วะสี, 2544) มีความเชื่อว่าสภาพความสัมพันธ์แบบแข่งขันที่มุ่งเน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยมที่ก่อให้เกิดปัญหาทางสังคม และกลไกอำนาจรัฐและวัฒนธรรมอำนาจที่ก่อให้เกิดปัญหาและบั่นทอนกำลังของสังคม ต้องถูกปรับเปลี่ยนและพัฒนาไปสู่ความสัมพันธ์ที่มีความเอื้ออาทร มีส่วนร่วมช่วยเหลือเกื้อกูลกันและมุ่งเน้นความสุขในจิตใจ และกลไกอำนาจรัฐและวัฒนธรรมเกื้อกูลกัน ซึ่งความโยงใยเชื่อมโยงเข้ามาด้วยกันก่อให้เกิดความมีชีวิตและวิญญาณ ในความเป็นครอบครัวเดียวกันใช้ “ความเกื้อกูล” เป็นหลักในการดำเนินชีวิต ไม่ใช่การแข่งขันเสรี ความเกื้อกูล ทำให้เชื่อมโยงสมานเข้าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน “ความเกื้อกูล” ให้ความสุขอย่างล้ำลึก ชีวิตที่เกื้อกูลกันเป็นชีวิตที่เป็นสุขอย่างยิ่ง (ประเวศ วะสี, 2545: 22-23)

ความเอื้ออาทร คือความสัมพันธ์ที่มีลักษณะของการเอาใจใส่ดูแลช่วยเหลือกัน สร้างภาวะที่เป็นสุขหรือคุณค่าเชิงบวกทางจิตใจให้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลก้าวเข้าสู่การมีความสัมพันธ์ร่วมกับผู้อื่น เป็นภาวะทางจิตใจที่คำนึงถึงความสุข ความทุกข์ และความรู้สึกอื่นของผู้ที่เป็นคู่ความสัมพันธ์ร่วมกันในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับใกล้ชิดถึงห่างไกลออกไป ความรู้สึกดังกล่าวนำไปสู่การกระทำการช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและกัน และการกระทำอื่น ๆ ซึ่งนำมาซึ่งความสุขและบรรเทาทุกข์ ตลอดจนพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบครัว และสังคมให้ดีขึ้น และนำมาซึ่งการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2547; Bluestein, 2000; Bosworth, 1995; Noddings, 1984) ลักษณะของความเอื้ออาทรดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับระดับของจริยธรรมและความสามารถทางสังคมของเด็กที่สูงขึ้นด้วย (Watson, Battistich, & Solomon, 1997) ความเอื้ออาทรจึงเป็นคุณสมบัติสำคัญที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันของมนุษยชาติอย่างสันติสุขต่อไป

นอกจากนี้แนวทางการพัฒนาที่เน้นการสร้างความสมานฉันท์และการอยู่ร่วมกันในสังคมได้ถูกนำมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดสำคัญในการกำหนดทิศทางของการพัฒนาประเทศ ปรากฏอยู่ในเอกสารสำคัญต่าง ๆ ของประเทศ เช่น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่เน้นถึงสาระสำคัญของ การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น การสนับสนุนการเมืองและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาภาคประชาชน ให้ ความเท่าเทียมกับอำนาจของประชาชนและรัฐ และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 มี จุดมุ่งหมายไปที่การพัฒนาไปสู่สังคมที่พึงประสงค์คือ เข้มแข็งและมีคุณภาพ ใน 3 ด้าน คือ 1) สังคม คุณภาพ ที่ยึดหลักความสมดุล ความพอดี สามารถสร้างคนทุกคนให้เป็นคนดี คนเก่ง พร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย มีความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกสาธารณะ พึ่งตนเองได้ คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความสุข อยู่ใน สภาพแวดล้อมที่ดี มีเมืองและชุมชนน่าอยู่ มีระบบดี มีประสิทธิภาพ ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพ มี ความเข้มแข็งและแข่งขันได้ ได้รับการพัฒนาอย่างยั่งยืนและสมดุลกับทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ระบบการเมืองการปกครองโปร่งใส เป็นประชาธิปไตย ตรวจสอบได้ และมีความเป็นธรรม ในสังคมไทย 2) สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ที่เปิดโอกาสให้คนไทยทุกคนสามารถคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต รู้เท่าทันโลก เพื่อพร้อมรับกับการ เปลี่ยนแปลง สามารถตั้งสมมติฐานทางปัญญา รักษาและต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม 3) สังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน ที่ดำรงไว้ซึ่งคุณธรรมและคุณค่าของเอกลักษณ์สังคมไทยที่พึงพา เกื้อกูลกัน รู้ รัก สามัคคี มีจารีตประเพณีดีงาม มีความเอื้ออาทร รักภูมิใจในชาติและท้องถิ่น มีสถาบัน ครอบครัวที่เข้มแข็ง ตลอดจนเครือข่ายชุมชนทั่วประเทศ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ, 2544) ความเอื้ออาทรยังเป็นคุณลักษณะที่มีอยู่แล้วในสังคมไทยพุทธ (สำนักงาน คณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2544) ในคัมภีร์ (ประเวศ วะสี, 2541) จึงเป็นคุณค่า สำคัญที่ควรได้รับการสนับสนุนให้พัฒนาในสังคมไทย

การจัดการศึกษามีบทบาทโดยตรงอย่างมากในการพัฒนาวิธีการคิดของผู้คนในสังคม รวมถึง กระแสการปฏิรูปการศึกษาที่เกิดขึ้นตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัด การศึกษา ไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 มาตรา 6 ว่าการจัดการ-ศึกษาต้องเป็นไปเพื่อ พัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และในแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2549) มีการกำหนดวัตถุประสงค์ข้อ 1. ว่าพัฒนาคนอย่างรอบด้านและสมดุล เพื่อเป็นฐานหลัก ของการพัฒนา และมีแนวนโยบายเพื่อดำเนินการข้อ 3. ว่าการปลูกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม ซึ่งกำหนดเป้าหมายให้ บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นทุกแห่งร่วมกันคิดและร่วมดำเนินงานเพื่อพัฒนา คนไทยทุกคนให้เป็นผู้มีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม รวมทั้งค่านิยมเชิงสุนทรียภาพ และมี

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามระบบวิถีชีวิตที่ดีงาม และในวัตถุประสงค์ข้อ 2. ว่า สร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ ซึ่งมีแนวนโยบายเพื่อดำเนินการข้อ 7. ว่า การสร้างสรรค์ประยุกต์ใช้ และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้ เพื่อสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ ซึ่งกำหนดเป้า-หมายให้มีการพัฒนาความรู้และการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย

นักศึกษามีหน้าที่โดยตรงในการสร้างองค์ความรู้และพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาที่เหมาะสมและสร้างสรรค์แก่สังคม จึงควรนำความเอื้ออาทรมากำหนดเป็นความมุ่งหมายและแนว-ทางในการพัฒนาการจัดการศึกษาในสังคมไทย โดยเฉพาะในการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งเป็นการศึกษาในระดับทั่วไปของคนในสังคมและเป็น “การศึกษาก่อนระดับอุดมศึกษาที่ทำให้ประชาชนสามารถนำวิชาความรู้ที่ได้ไปใช้ในการปรับตัวให้ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข มีคุณ-ธรรม จริยธรรมเพียงพอที่จะไม่เบียดเบียนสังคม สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ และพร้อมที่จะร่วมพัฒนาสังคมประเทศชาติให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้” (ปิยะมาศ เม็ดโรตอง, 2544 : 36) อย่างไรก็ตาม ความเอื้ออาทรได้มีอยู่ในแนวคิดหลายแนว ได้แก่ แนวคิดพุทธศาสนา จริยศาสตร์สตรีนิยม การศึกษาทางเลือก และประชาสังคม เป็นต้น แต่เนื้อหาดังกล่าวยังขาดการวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อประ โยชน์ในการประยุกต์ใช้ในสาขาต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางการศึกษา ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาแนวคิดความเอื้ออาทรจากแนวคิดทางพุทธศาสนา จริยศาสตร์สตรีนิยม การศึกษาทางเลือก และประชาสังคม เพื่อนำมาวิเคราะห์และนำเสนอเป็นแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทร ในสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเอื้ออาทรตามแนวคิดพุทธศาสนา จริยศาสตร์สตรีนิยม การศึกษาทางเลือก และประชาสังคม
2. เพื่อวิเคราะห์แนวทางจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทรในสังคมไทย
3. เพื่อนำเสนอแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทรในสังคมไทย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาสาระของความเอื้ออาทร แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทร และแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทรในสังคมไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ศึกษาความเอื้ออาทรตามแนวคิดต่าง ๆ ดังนี้
 - 1) พุทธศาสนา ในลัทธิเถรวาท ซึ่งเป็นลัทธิหลักในสังคมไทย

- 2) จริยศาสตร์สตรีนิยม ในจริยศาสตร์ของความอาทร ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเอื้ออาทรเป็นหลัก
- 3) การศึกษาทางเลือก ในแนวคิดศัลยาไส วอลคอร์ฟ และนีโอฮิวแมนนิส ซึ่งมีการนำมาใช้จัดการศึกษาในสังคมไทย
- 4) ประชาสังคม ในกลุ่มที่เน้นมิติวัฒนธรรม ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเอื้ออาทรเป็นส่วนสำคัญ

2. ศึกษาความเอื้ออาทรตามแนวคิดพุทธศาสนา จริยศาสตร์สตรีนิยม การศึกษาทางเลือก และประชาสังคม ในประเด็นดังนี้ คือ (ปรับจาก กาสัก เต๊ะชันหมาก, 2541)

- 1) ความหมายของความเอื้ออาทร
- 2) เป้าหมายของความเอื้ออาทร
- 3) องค์ประกอบของความเอื้ออาทร
- 4) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความเอื้ออาทร
- 5) วิธีสร้างความเอื้ออาทร
- 6) คุณค่าของความเอื้ออาทร

ประเด็นเหล่านี้เป็นส่วนประกอบที่ทำให้เกิดความชัดเจนในสาระของความเอื้ออาทรตามแนวคิดต่าง ๆ

3. ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เพื่อนำมาวิเคราะห์แนวทางการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทรตามแนวคิดพุทธศาสนา จริยศาสตร์สตรีนิยม การศึกษาทางเลือก และประชาสังคม คือ (ปรับจาก สรุปลสาระพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542, วัชรยุทธ บุญมา, 2542)

- 1) ความมุ่งหมายของการศึกษา
- 2) หลักสูตร
- 3) บทบาทของผู้สอน
- 4) บทบาทของผู้เรียน
- 5) การจัดกระบวนการเรียนรู้
- 6) การประเมินผล
- 7) บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง
- 8) บทบาทของชุมชน และสถาบันสังคมอื่น ๆ

ประเด็นเหล่านี้เป็นส่วนประกอบสำคัญของการจัดการศึกษา

4. ศึกษาแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทรในสังคมไทย เฉพาะในส่วนการศึกษาในระบบและในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ข้อจำกัดของการวิจัย

เนื่องจากการศึกษาในแนวทางพัฒนาการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทรในสังคมไทยยังไม่เป็นระบบและยังมีไม่มาก รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยตรงมีอยู่จำนวนจำกัด ประกอบกับผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นผู้ให้ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ในบางแนวคิดมีจำนวนน้อยจึงอาจส่งผลกระทบต่อความไม่สมบูรณ์ของข้อมูลในแนวคิดนั้นได้

วิธีดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารเกี่ยวกับสาระของความเอื้ออาทรตามแนวคิดพุทธศาสนา

จริยศาสตร์สตรีนิยม การศึกษาทางเลือก และประชาสังคม

ขั้นตอนที่ 2 การสัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทรในสังคมไทย

ขั้นตอนที่ 3 การสนทนากลุ่มเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทรในสังคมไทย

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

ความเอื้ออาทร หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ติดตามเอาใจใส่ช่วยเหลือกันและกัน โดยคู่ความสัมพันธ์เกิดภาวะกำเนิดถึงความสุข ความทุกข์และความรู้สึกอื่นของอีกฝ่ายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ครอบคลุม และสังคมให้แน่นแฟ้นขึ้น นำมาสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

การศึกษาทางเลือก หมายถึง การศึกษาที่แตกต่างไปจากการศึกษาในระบบปัจจุบัน ในที่นี้ศึกษาเฉพาะแนวคิดของสตัยไฮส วอลดอร์ฟ และนีโอฮิวแมนนิส

การศึกษาเพื่อความเอื้ออาทร หมายถึง การจัดการศึกษาที่มีเป้าหมายสร้างความเอื้ออาทรให้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียน

แนวทางจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทร หมายถึง การนำเสนอสาระของการจัดการศึกษาที่มีเป้าหมายสร้างความเอื้ออาทรให้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียน

แนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทร หมายถึง การนำเสนอกระบวนการและขั้นตอนเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาที่มีเป้าหมายสร้างความเอื้ออาทรให้เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียน

ความมุ่งหมายของการศึกษา หมายถึง การสร้างความเอื้ออาทรเป็นหลักในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่า เกิดทักษะ สามารถนำความเอื้ออาทรไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน

หลักสูตร หมายถึง สาระและมาตรฐานการเรียนรู้เรื่องความเอื้ออาทรที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่า เกิดทักษะ สามารถนำความเอื้ออาทรไปใช้ปฏิบัติได้จริงในชีวิตประจำวัน

บทบาทของผู้สอน หมายถึง พฤติกรรมของผู้จัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ความเอื้ออาทร

บทบาทของผู้เรียน หมายถึง พฤติกรรมของผู้เรียนที่ช่วยสร้างการเรียนรู้ความเอื้ออาทรให้เกิดขึ้นอย่างสูงสุด

การจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง วิธีการสอน กิจกรรม และการจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้สอน ใช้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมความเอื้ออาทร

การประเมินผล หมายถึง กระบวนการที่ใช้ตัดสินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการเรียนรู้เรื่องความเอื้ออาทรของผู้เรียน

บทบาทของพ่อแม่ ผู้ปกครอง หมายถึง พฤติกรรมของพ่อแม่ ผู้ปกครองในการส่งเสริมและสนับสนุนการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ความเอื้ออาทร

บทบาทของชุมชน และสถาบันสังคมอื่น ๆ หมายถึง พฤติกรรมของ ชุมชน และสถาบันสังคมอื่น ๆ ในการส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ความเอื้ออาทร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบหลักการและสาระสำคัญของแนวคิดความเอื้ออาทรตามแนวคิดพุทธศาสนา จริยศาสตร์สตรีนิยม การศึกษาทางเลือก และประชาสังคม
2. ได้แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทรในสังคมไทย
3. นำเสนอแนวทางพัฒนาการจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทรที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสังคมไทย
4. เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ค้นคว้าวิจัยการจัดการศึกษาเพื่อความเอื้ออาทรต่อไป